

Szenes Zoltán

A védelempolitika fogalma, tartalma és határai

A rendszerváltozás után megújult a magyar hadtudomány. A korábbi szovjet orientációjú katonai teóriát, szemléletet és frazeológiát fokozatosan felváltotta a nyugati típusú, nemzetközileg elfogadott elmélet és terminológia. Az országban lezajló politikai, gazdasági és társadalmi változások, a NATO-hoz és az Európai Unióhoz való csatlakozás, a kutatások nemzetközivé válása magával hozta a fogalmak megváltozását, elnevezésbeli és tartalmi megújulását. Jó példa erre, hogy a rendszerváltozás után, 1995-ben megjelent – egyébként kiváló – hadtudományi lexikon ma már csak korlátozottan használható a 21. századi katonai elmélet megértéséhez, a modern műveletek leírásához. Ez arra ösztönzi a kutatókat, hogy folyamatosan vizsgálják az ország/szövetség védelmének újszerű kérdéseit, problémáit, és megpróbáljanak adekvát válaszokat adni a tartalmi és fogalmi változásokra. Jelen írás a modern védelempolitika tartalmi és fogalmi kérdéseit igyekszik bemutatni, és megvizsgálja a szakpolitikával kapcsolatos tudományágazati kérdéseket.

A védelempolitika kormányzati elmélet és gyakorlat, „szakpolitika”, amely az adott ország/szövetség védelmével, haderőinek fejlesztésével, a hadsereg és az egész védelmi szektor felépítésével és működésével foglalkozik. Elnevezése Magyarországon az elmúlt évtizedekben többször változott, a szocializmus időszakában először *katonapolitikának* hívták, majd a nemzeti önállósodás és rendszerváltozás időszakában *honvédelmi politikának* keresztelték át. A két fogalom között az alapvető tartalmi különbség az volt, hogy a katonapolitika leszűkült a hadsereg kérdéseire, míg a honvédelmi politika az egész ország háborús védelmével is foglalkozott. Az 1990-es évek közepétől kezdett meghonosodni a *védelempolitika* szakkifejezés a magyar szakirodalomban, bár használata még ma sem kizárólagos: a politikai elméletben és gyakorlatban együtt szerepel a honvédelmi politikával. A mai, nyugati fel-

fogású védelempolitika lényegében a honvédelmi politika szinonimájaként fogható fel, de ha meg akarjuk tartani e szép magyar szóösszetételt, a fogalom tartalmát mindenképpen modernizálni szükséges. A „hon védelme” fogalom ugyanis – különösen a 2001. szeptember 11-i terrorista támadás után – lényegesen kibővült, és a legszélesebb értelemben vett biztonság megteremtését, megvédését jelenti. Ezért a nemzetközi irodalomban a *defence policy* mindig a haderővel, a katonai védelemmel kapcsolatos kérdéseket foglalja magában, míg a *home defense*, a *home security* a biztonság teljes spektrumával (terrorizmus elleni védelem, belső biztonság, katasztrófavédelem, információs védelem stb.) kapcsolatos elvi és gyakorlati kormányzati tevékenységet jelenti. A korszerű felfogású védelempolitika bemutatásához először összefoglaljuk a hadsereg és politika/védelempolitika elvi összefügg-

A **katonapolitika** az állam és a pártok biztonságpolitikájának része, amely a fegyveres erők szervezeti, harci-technikai fejlesztésére, felkészítésére és védelmi alkalmazására irányul. A változó nemzetközi viszonyoknak megfelelően vizsgálja továbbá a szövetségen belüli fegyverbaráti együttműködést, valamint a más országokkal való partneri kapcsolatokat. A katonapolitika lehet önálló (semleges vagy el nem kötelezett), illetve védelmi szövetségbe integrálódó.

A **honvédelmi politika** szélesebb, átfogóbb fogalom, amely magában foglalja a katonapolitikát, valamint az ország, a lakosság, a népgazdaság, továbbá a vezető szervek felkészítését a háború vagy a rendkívüli állapot viszonyai között megoldandó feladatokra.

A **védelempolitika** az államok, szövetségek háborúra való felkészülésével, a haderők fejlesztésével, alkalmazásával és működésével kapcsolatos tevékenységeket vizsgálja. Magában foglalja a védelempolitikai célok, stratégiák, eljárások és eszközök összességét. A védelempolitikát a biztonságpolitikából vezetik le.

géseit, majd rátérünk a védelempolitikai tudományelméleti kérdések kifejtésére.

Hadsereg és védelempolitika

A védelempolitika kialakítása, formálása során a kormánynak, a vezető elitnek mindenkor tisztában kell lennie a hadsereg feladatrendszerével, jellegével, tevékenységének és működésének sajátosságival. A politikatudomány szerint a hadseregnek négy általános funkciója lehet, amelyeket a politika széles körben vehet igénybe. Mint fegyveres erő szolgálhat:

- a külpolitika megvalósításának eszközeként;
- igénybe vehető belpolitikai célokra, például állampolgári elégedetlenségek elnyomására, népszerűtlen rezsimek fenntartására, támogatására;
- működhet hatékony érdekcsoportként;
- és katonai diktatúra bevezetésével alternatívát is jelenthet a civil kormányzásnak.

A politika, védelempolitika – a mindenkori hatalom szempontjából – változtathatja, alakíthatja ezeket a fő funkciókat, attól függően, milyen célra akarja felhasználni a fegyveres erőszakszervezetet. A hadsereg speciális politikai intézmény, ezt a politikának figyelembe kell vennie. Jelentős mértékben különbözik más politikai és társadalmi intézményektől, mert felfegyverzett szervezatként bizonyos rendkívüli időszakokban megkülönböztetett szerepet játszik, háttérbe szorítva a civil intézményeket. A hadsereg mindenekelőtt a háború eszköze és végrehajtója. Mivel fegyveres kényszerítő erővel rendelkezik, politikai rendszereket tarthat fenn, vagy buktathat meg. Ezért a hadsereg lojalitása az állam fennmaradása, a hatalom fenntartása szempontjából nagyon fontos, amire a politikának tekintettel kell lennie.

A hadsereg szigorúan szervezett, erős fegyvellemmel rendelkező szervezet, amelyben dominál a rendfokozati hierarchia, a szigorú alá- és fölérendeltségi viszony. Ilyen értelemben a weberi bürokráciának egy extrém megnyilvánulási formája, amely egyrészt magas fokú szervezettséggel rendelkezik, másrészt rugalmatlan is, mert nem bátorítja a kezdeményező-készséget és az innovációt. A védelempolitikának tudatában kell ezzel lennie, amikor haderő-átalakításokat, átszervezéseket, változtatásokat tervez.

A hadseregnek megkülönböztetett kultúrája és értékrendje van, és különleges szellemisége (*esprit de corps*) vértzi fel a katonákat a harcra, az ellenség megölésére, életük feláldozására. A tekintélyelvűség, az önfeláldozó szolgálat és a dicsőség fontos része a katonai értékrendnek, amelyről a politikának sohasem szabad elfeledkeznie.

A hadsereg gyakran tartja magát politikafelet állónak, és mint az állam katonai

biztonságát és integritását biztosító politikai szervezet a nemzeti érdekek hordozójaként, nemzeti intézményként lép fel. Ez különleges státust, megkülönböztetett tiszteletet kölcsönöz a fegyveres erőnek, amely – szélsőséges esetben – a nemzeti érdekek védelmezőjeként való fellépésre, a politikába való beleszólásra ösztönzi a hadsereget. A haderő nemzeti intézményként való ápolása kifinomult, egyensúlytartó szakpolitikát igényel.

Másik oldalról, a védelempolitika részéről hiba lenne azt gondolni, hogy a hadsereg megbonthatatlan egységű, erős kohéziójú szervezet, amelynek minden országban és társadalomban azonos politikai jellemzői vannak. A hadseregen belül és a hadseregek között számos különbség fellelhető, amely az ország politikai, társadalmi, gazdasági jellemzőiből, a generációs összetételből, származásbeli eltérésekből, hatalmi és presztízsharcokból stb. fakad. Egy haderő karaktere külső és belső tényezők együttes eredményeként alakul ki, amelyben szerepet játszik rendeltetése és feladatrendszere, a történelmi hagyomány, a politikai rendszer jellege, a politikai kultúra és értékrend, a személyi állomány integritása, és több más tényező.

A védelempolitika a hadsereg funkcióit mindig körültekintően, az általános politikai céloknak és érdekeknek alárendelve, az adott történelmi időszaknak megfelelően köteles meghatározni, és a szakpolitikát ennek megfelelően alakítani. A hadsereg fenntartásának központi célja az, hogy az elrettentés/védelem eszközeként egy másik állam, politikai csoport, vagy társadalom ellen lehessen fordítani. A fegyveres erőt egyaránt lehet védelmi és támadó célra felhasználni, mindkét feladatrendszernek sajátos jellemzői és problémái vannak.

Mivel a korszerű haderő képes az országot egy esetleges külső agressziótól megvédeni, e képessége megkülönböztetett szerepet biztosít a szervezet számára az állam intézményrendszerében. A védelmi funkció ugyanakkor komplikációkat is okoz a haderő nagysága, jellege és képességei tekintetében. A hadseregnek egyik oldalról olyan erősnek kell lennie, hogy képes legyen elhárítani a lehetséges agressziót, vagy meg tudja küzdeni az új kihívásokkal és fenyegetettségekkel, másik oldalról pedig meg kell felelnie az arányosság, a korszerűség, és a finanszírozhatóság követelményeinek. Az eltúlzott fejlesztések, a robusztus haderőépítés is generálhat fegyverkezési versenyt, nemzetközi feszültséget, háborús konfliktust, ezért a reális helyzetmegítélés, az ésszerű kalkuláció mindig fontos feladata a védelempolitikának.

A kizárólag védelmi feladatokra felkészülő hadseregnél is sok problémával kell számolni. A védelmi felépítés, az egyoldalú felkészítés egy idő után inaktívvá teheti a haderőt, és olyan haderőszerkezetet, felszereltséget, diszlokációt és képességeket írhat elő, amelyet a haderő sohasem használ. A túlzott elrettentő erővel rendelkező hadsereg megnöveli a politikai elit önbizalmát, csökkenti a társadalom veszélyérzetét, amely végső soron a védelmi kiadások fontosságának elhalványulásával is együtt járhat. Jó példa erre a hidegháború utáni, keleten és nyugaton egyaránt jellemző haderőcsökkentés (*peace dividend*), amikor a katonai erőforrások egy részét gyorsan (elhamarkodottan) polgári célokra fordították. A katonai kiadások és a hadseregek egy évtizedes, túlzott csökkentése máig kedvezőtlenül hat a haderők felszereltségére, kiképzésére és fenntarthatóságára. A negatív tendencia megtorpanása annak köszönhető, hogy a változó biztonsági környezet miatt módosultak a haderők funkciói, a béke-

fenntartás és békeépítés feladatai új képességek kialakítását igényelték.

Teljesen másképp kell a védelempolitikát megformálni akkor, ha a hadsereg az állam szempontjából nagyon fontos támadó vagy expanzív funkciókat tölt be. Offenzív háborút egy állam csak akkor képes megvívni, ha a hadereje erre katonailag képes, és fel is akar lépni erőszakos eszközként, illetve akkor ha a támadó cselekmények az adott társadalom széles körének támogatottságát élvezik. A hódító, terjeszkedő országokban általában magasabb a katonai költségvetés, a katonai vezetők közvetlenül részt vesznek a döntéshozatali folyamatban, a társadalmi gondolkodás erősen militarista, a katonai gondolkodás, ideák és értékek elterjedtek a társadalomban.

Technikai és humán képességei, alkalmazási hatékonysága miatt a hadsereget nemcsak a külpolitikában és a nemzetközi politikában, hanem a belpolitikában is lehet alkalmazni. A haderő belső feladatai, lehetőségei és körülményei országonként változnak. Általában nincs probléma a hadsereg katasztrófavédelmi feladatokba való bevonásával, amelyre különleges technikai eszközei, szervezettsége, és „megfogható” létszáma predesztinálja. Másképp ítélné meg a haderő „politikai fegyverként” való alkalmazása, amikor a katonai kényszerítő erőt rendőri feladatokra használják fel civil demonstrációk, zavargások, tüntetések ellen. Ennek jogi szabályozottsága, gyakorlata kontinensenként, régióként és országonként változik. Egyes országokban akkor is alkalmazható katonai erő, ha az állam biztonsága vagy integritása kerül veszélybe, és a vallási, etnikai és nemzeti konfliktus nagyságrendje meghaladja a rendőrség erejét. Védelempolitikai szabályozáskor, kiegészítő képességek fejlesztése során ennek meghatározó szerepe lehet.

Nemzetközileg nem legitim viszont a hadsereg alkalmazása akkor, ha politikai lázadások vagy forradalmak törnek ki. A védelempolitikának a haderő formálásakor azt is figyelembe kell vennie, hogy a fegyveres szervezet is „visszajár” a politikára, befolyásolja a döntéshozatalt, mivel megvalósító eszközként közreműködik fontos kül- és belpolitikai célok elérésében.

A hadsereg neutralitása azonban nem jelenthet szakpolitikai passzivitást. A katonai vezetők igyekeznek részt venni a biztonság- és védelempolitika formálásában, törekednek a hadsereg érdekeinek érvényesítésére. Speciális érdekcsoportként való fellépésüket az teszi lehetővé, hogy különleges szaktudással és tapasztalattal (háborús konfliktusok esetén ismertséggel, esetleg népszerűséggel) rendelkeznek, a legfelsőbb politikai döntéshozói körhöz tartoznak, és a nemzeti biztonság és az állami integritás garantálójaként lépnek fel. A társadalmi és a belső kormányzati vitában a politika sokszor fel is használja a katonai vezetőket, hogy nagyobb védelmi költségvetésre vagy haderőfejlesztésre tegyen szert. Előfordul, hogy a katonai vezetők – összefogva a védelmi ipar képviselőivel – erős lobbicsoportként lépnek fel, hogy nagyobb szeletet hasítsanak ki a költségvetési „tortából”, előnyben részesítsék a haderő egészét, vagy egyes haderőnemeit, fegyvernemeit, programjait. A lobbizásnak ezt a módját hívják – Eisenhower után – katonai-ipari komplexumnak: a kifejezést általában negatív kontextusban használják.

A hadsereg erejénél fogva közvetlenül is beleszólhat a politikába, támogathat népszerűtlen kormányokat, lecserélheti az alkalmatlan politikai elitet, katonai kormányzást (diktatúrát) vezethet be. Ezek a megoldások egyes régiókban (Latin-Amerika, Afrika, Ázsia) nagyon gyakoriak, bár nem örökéletűek, mert a hatalmat megragadó

katonák vagy „civilisednek”, polgári politikusokká válnak, vagy eleve csak egy meghatározott időre veszik át a hatalmat, és bizonyos célok elérése után visszaadják a polgári vezetésnek.

A katonai puccsok, junták és diktátorok ellen „találta fel” a politika a haderő civil ellenőrzését, azon módszereket, eljárásokat és mechanizmusokat, amelyekeken keresztül a hadsereg kontrollálható. A civil kontroll intézményrendszerének kiépítése fontos feladata a védelempolitikának, mint ahogyan ezt a kelet-közép-európai országoknál láttuk az elmúlt évtizedben. A nemzetközi szakirodalom alapvetően két civil kontroll-modellt ismer, az egyiket Samuel Huntington (1957), a másikat Eric Nordlinger (1977) dolgozta ki.

A két módszer között az elvi különbség az, hogy az egyikben (amit Huntington *objektívnek*, Nordlinger *liberálisnak* nevez) tiszta határvonal van a politikai és katonai szerepek, felelősségek között, amit egyszerűen úgy lehet megfogalmazni, hogy a katonákat távol kell tartani a politikától. Ezt általában többféle módon érik el, mint például a katonák civil politikusoknak való alárendelésével, a szakpolitika készítésének civil kézbe helyezésével révén, vagy például a politikamentesség, a mindenkori kormányhoz való lojalitás megkövetelésének segítségével. Ez persze nem jelenti azt, hogy a katonai vezetés mondjon le a politikai döntéshozatal befolyásolásáról, de semmiképpen sem lehet politikai döntési helyzetben. Ez a haderő-ellenőrzési modell általában a fejlett nyugati világban terjedt el.

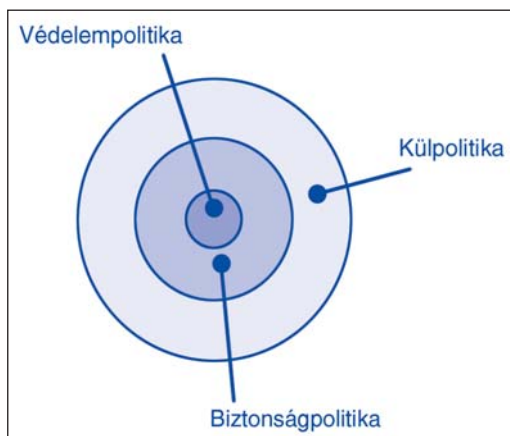
A másik modellt a két szerző *szubjektív* (Huntington) vagy *penetráns* (Nordlinger) civil-katonai kapcsolatrendszernek nevezi, amelyben a civil vezetés ráerőlteti ideáit és értékrendjét a katonákra, szisztematikusan és teljes mértékben „átpolitizálja” a hadsereget („politikai katona”), amelyben a legfőbb

erénnyé a politikai hűség, a feljebbvalók kritikátlan kiszolgálása válik. Ez a megoldás a kommunista országokban és a diktatúrákban honosodott meg, bár egyes elemei a liberális modellben is megjelenhetnek.

A védelempolitika mint önálló diszciplína

A hadsereg és a politika bonyolult kapcsolatrendszerének tudományos vizsgálata az 1970-es években kezdődött az Egyesült Államokban, amikor különböző tudományágak (politikatudomány, közgazdaságtudomány, hadtudomány, jogtudomány) összehasonlító módszertanával kezdték vizsgálni egyes nagyhatalmak (USA, Szovjetunió, Kína, Franciaország, Nagy-Britannia) fegyveres erőit, nemzetvédelmi megoldásait, katonai kapacitásait. A kutatási cél az volt, hogy az egyes nemzeti védelempolitikák komparatív elemzésével egyrészt „feltérképezzék” az adott állam fegyveres erőinek helyzetét, másrészt olyan elméleti modelleket és tipológiákat alkossanak, amelyek segítenek megérteni a vizsgált ország védelempolitikai ambícióit, katonai erejét, haditechnikai potenciálját, nemzetközi biztonsági kapcsolatrendszerét. Hosszabb távon pedig arra törekedtek, hogy kialakítsanak egy szakpolitikát támogató, koherens védelempolitikai diszciplínát.

Az első védelempolitikai elemzést 1973-ban publikálta Barry Horton, Edward L. Warner és Anthony Rogerson. Az interdiszciplináris jelleg miatt a kutatómunka általában egyetemeken folyt, ahol sokféle szakértelmet, tudást és elemzési technikát lehetett igénybe venni a vizsgált kérdések és problémák megértéséhez. Az Egyesült Államokban több egyetemen is nemzetközi tekintélyű védelempolitikai elemző iskola jött létre széles kutatóbázissal, oktatás-

A VÉDELEMPOLITIKA HELYE

sal és publikációs tevékenységgel. A haderőket, védelmi kérdéseket vizsgáló komparatív elmélet és módszertan innen kezdett elterjedni először Nyugat-Európában, majd Ázsiában és Dél-Amerikában.

A diszciplína népszerűsége fokozatosan szélesedő vizsgálati szemléletében, ezakt kutatási módszertanában és interdiszciplináris befogadó jellegében rejlett. Különösen megtermékenyítő hatással volt rá az összehasonlító politikai-katonai szociológia (Morris Janovitz, Charles Moskos, Catherine Kelleher), illetve a kutatásoknak helyet adó publikációs orgánumok bővülő hálózata (*Armed Forces and Society*, *Journal of Political and Military Sociology*, *International Security*, *Defence Analysis*, *Comparative Strategy*). A kutatásokhoz folyamatosan kapcsolódtak a védelmi egyetemek és akadémiák is, így a hadtudományi kutatások megerősödése figyelhető meg a komparatív elemzésekben. A legutóbbi átfogó védelempolitikai könyv (*The Defense Policies of Nations*, Baltimore – London, 1994) szerkesztésében részt vevő 24 fős nemzetközi szerzői közösség tagjait kilenc polgári egyetem, három katonai tanintézet, két kutatóhely és egy állami intézmény adta.

A védelempolitikai megközelítés és vizsgálati módszertan a kutatások során folyamatosan fejlődött. A kezdeti egyedi országtanulmányok hamar kibővültek regionális biztonsági és védelmi megközelítésekkel, mert a kutatók felismerték, hogy egy adott állam védelempolitikáját csak regionális biztonsági kontextusban lehet reálisan és összefüggésekben vizsgálni. A 1980-as és 1990-es években folytatott vizsgálatok egyre több országot, kontinenst és régiót kapcsoltak be a kutatásokba, melynek eredményeképpen az elmúlt évtized közepére már egy globális, nemzetközi összehasonlító védelempolitikai módszertan alakult ki.

Az azonos szemlélettel végrehajtott és hasonló szerkezetben elkészített összehasonlító elemzések lehetővé tették az egyes témák konceptualizálását, a paradigmikus változások felismerését, az egyes nemzeti, regionális és globális összefüggések megfogalmazását, és az egyes nemzeti védelempolitikák determinációs jellegének azonosítását.

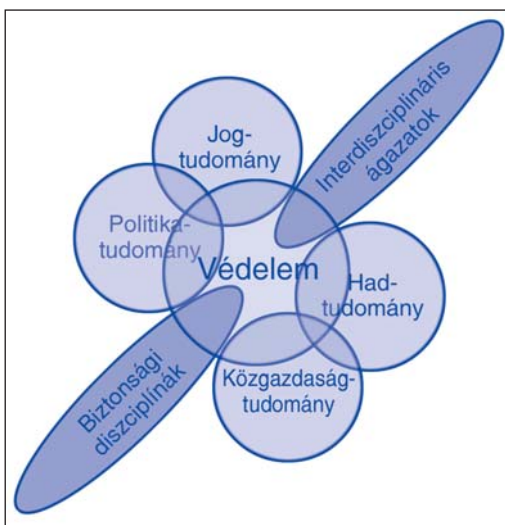
A védelempolitikai kutatásokban napjainkban három irányzat dominál, amelyeket a megközelítési módok és az alkalmazott kutatási módszerek különböztetnek meg egymástól.

A legelterjedtebb irányzat képviselői (például Douglas J. Murray és Paul Viotti) mindig a védelempolitika legfontosabb kérdéseit, problémáit vizsgálják, és ennek alapján vonnak le következtetéseket, fogalmaznak meg ajánlásokat. Egyetértés van abban, hogy a „sokatmondó” témakörhöz a katonai doktrínák, a haderő felépítése, jellege, elhelyezkedése, legfontosabb paraméterei, a védelmi döntéshozatali folyamat, a haditechnikai eszközök és anyagok beszerzése, illetve a haderő demokratikus irányításának kérdései tartoznak. E problémakörök vizsgálatával az

adott ország, szövetség, térség biztonsági-katonai helyzete, haderőinek állapota, képességei, szándékai és működésének legfontosabb jellemzői jól leírhatók.

A második irányzat reprezentánsai (Aaron Wildavsky, Lawrence Korb, David Greenwood) a költségvetési erőforrásokra összpontosítanak, és a védelmi kiadásokból kiindulva „írják le” a védelempolitikát. Egyenesen azt állítják, hogy a védelmi kiadások nagysága, összetétele maga a védelempolitika. Nem nehéz felismerni ezt a felfogást a napi politikában sem, hiszen nemzetközileg használják azt a mondást, mely szerint „mondd meg, hogy mennyit költesz a hadseregre, és megmondom, ki vagy”. A „közgazdasági” iskola szerint a védelmi költségvetés a szakpolitika pénzügyi fogalmakban kifejezett, „beszédese” változata, amit egzakt közgazdasági módszerekkel könnyen lehet elemezni, és számokban le lehet írni az egész védelempolitikát. A védelmi kiadások elemzése egyaránt alkalmas átfogó és részletes elemzésekre, a védelem-gazdaságtan egyre gaz-

A VÉDELEMPOLITIKÁVAL FOGLALKOZÓ
TUDOMÁNYOS DISZCIPLINÁK

A védelempolitikát meghatározó tényezők:

1. állam/szövetség által felfogott nemzetközi biztonsági környezet;
2. szövetségi/nemzeti célok, stratégiák, haderő-alkalmazási doktrínák;
3. a szövetség/állam védelemmel kapcsolatos döntéshozatali folyamata;
4. meghatározó katonai-szakmai kérdések (a haderő helyzete, a katonai erő alkalmazása, védelmi gyártás és beszerzés, civil kontroll stb.);
5. más fontos tényezők (szövetségi rendszerek, fejlődési trendek, terrorizmus, természeti-környezeti tényezők, gazdasági-kereskedelmi jellemzők stb.).

dagabb módszertant kínál a kutatási feladatok elvégzésére. Azonban ez a vizsgálati-elemzési mód sem mindenható, hiszen csak akkor alkalmazható, ha van legális hozzáférési lehetőség a védelmi-pénzügyi adatbázisokhoz. De amíg ez nem probléma a liberális demokráciákban, a világ számos országában az adatokhoz való hozzájutás korlátokba ütközik, gyakran pedig egyszerűen lehetetlen. Még ma is vannak országok, amelyek titkolják (vagy tudatosan torzítják) a védelmi kiadásait, vagy az egyes költségcsoportokat az állami költségvetés más címeihez, fejezeteihez helyezik át. Ilyenkor a kutatók csak becslésekre és indirekt számítási módszerekre támaszkodhatnak, amelyeknek a pontossága vitatható. Ma már tudjuk például, hogy a volt Szovjetunió védelmi kiadásainak nagyságát, szerkezetét, vásárlóértékét a nyugati szakértők közvetett módszerekkel, a haderő nagyságából, diszlokációjából, K+F+I (kutatás, fejlesztés, innováció) programokból, és a haditechnikai beszerzések volumenéből vezették le és számos feltételezéssel éltek. De még a legmerészebb nyugati értékelések is elmaradtak attól, amit valójában a szovjetek a tágabb védelmi szektorra a GDP százalékában költöttek.

A harmadik irányzat hívei az azonos elemzési megközelítésben hisznek: a ku-

tatók egyforma szempontok alapján, hasonlóan definiált biztonsági-védelmi környezetben végzik el a homogén célszempontok szerinti vizsgálati feladatokat. Ez a megközelítés abból a védelempolitikai szemléletből táplálkozik, hogy a katonai-védelmi szféra olyan dinamikusan változó valóság, amely csak több szempontú és több dimenziós elemzési metodikával értékelhető. Már Huntington is rámutatott a védelempolitika Janus-arcúságára, mivel a szakpolitika mind nemzetközi, mind pedig hazai politikában létezik. A kétarcúság abban rejlik, hogy a védelempolitikának nagyon sokszor olyan kihívásokat, fenyegetettségeket kell kezelnie, amelyeket a nemzetközi politikai, biztonsági és gazdasági környezet generál, de hazai, nemzeti alapon kell válaszolnia rájuk. Gondoljunk csak hazánkra, ahol a magyar védelempolitikát a NATO/ EU-követelmények jelentős mértékben formálják, és például a nemzetközi terrorizmusra vagy a távoli térségek békeépítő feladataira a hazai szakpolitikában kell reagálni. Az országelemzések közös értékelési szempontjaihoz mindenkor a nemzetközi környezet, az ország nemze-

ti céljai, katonai stratégiája, haderő-alkalmazási doktrínája, az állam védelempolitikájának megalkotása és a haderőfejlesztés és működés legfontosabb kérdései (a haderő felépítése, alkalmazása, felszerelése, vezetése-irányítása) tartoznak.

Összességében a védelempolitika a nemzetközi világban egy feltörekvő, önálló, tudományközi diszciplína, amely a haderőkkel összefüggő tevékenységek vizsgálatával, az államok fegyveres konfliktusokra való felkészülésével foglalkozik. Magyarországon a védelempolitika szak kifejezés elterjedőben van, bár a hivatalos jogszabályokban még mindig a honvédelmi politika használatos – a nyugati értelmezésnél szűkebb interpretációként. Úgy gondolom, időszerű lenne a fogalmi „karbantartást” itthon is elvégezni, amihez kiváló alapot adhat hazánkban a tavaly örvendetesen fellendült stratégiaalkotási folyamat. A védelempolitika rövid tudománytörténeti fejlődésén fellelkesülve a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem 2005-ben vezette be a nemzetközi és magyar védelempolitika oktatását a biztonság- és védelempolitikai MSc szakon. ■

Irodalom

Bognár Károly – Mórocz Lajos: *Biztonságpolitika a többpártrendszerben*. Budapest, 1990, Zrínyi Kiadó.

Murray, Douglas J. – Viotti, Paul R.: *The Defense Policies of Nations. A Comparative Study*. (Third Edition). Baltimore – London, 1994, The Johns Hopkins University Press.

Bíró Gáspár: *Bevezetés a nemzetközi politikai viszonyok tanulmányozásába*. Budapest, 2003, Osiris.

Bolt, Paul J. – Coletta, Damon V. – Shackelford, Collins G.: *American Defense Policy*. (Eight Edition). Baltimore – London, 2005, The Johns Hopkins University Press.